

УГОЛОВНОЕ ПРАВО, УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

УДК 34

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ПОЛЮВАННЯ

Микола ГОСПОДАРЕЦЬ,
здобувач кафедри кримінального права та процесу
Національної академії управління

SUMMARY

Illegal hunting, being elements of a crime, is described in present Article. It was investigated problems of determining nature of a crime for illegal hunting for persons committed a criminal offence as provided for by Article 248 of Criminal Code of Ukraine. It is stated that hunting should be understood to mean type of specific use wildlife being described in terms of searching, stalking with purpose of hunting, catching, settling, using in zoological gardens, and rattling and hunting itself wild animals and birds living in wild or are kept in semi-free conditions by persons who have hunting licence (that includes staying in hunting lands with guns, hunting dogs and birds, animal trappings and other hunting equipment, including hunting firearms and products). The Author notices that basically all views that are found in legal literature regarding term «hunting» and its contents match existing interpretation of this term, in other words consider it as follows: stalking with purpose of hunting, catching and hunting wild animals and birds that includes staying in hunting lands with guns, hunting dogs and birds, animal trappings and other hunting equipment.

Key words: illegal hunting, elements of a crime, criminal offence, stalking, hunting, rattling.

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуті ознаки складу злочину – незаконне полювання. Досліджено проблеми кваліфікації незаконного полювання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 248 Кримінального кодексу України. Зазначено, що під полюванням слід розуміти вид спеціального користування тваринним світом, який характеризується пошуком, вистежуванням з метою добування, лову, розселення, використання в зоопарках, а також переслідуванням і саме добуванням диких звірів і птахів, які знаходяться у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах, особою, яка має право на полювання (до останнього прирівнюється перебування в мисливських угіддях із рушницями, мисливськими собаками, ловчими птахами, капканами й іншими знаряддями полювання, а також мисливською вогнепальною зброєю, продукцією полювання). Автор зауважує, що в основному всі погляди, які зустрічаються в юридичній літературі, та поняття «полювання» і його зміст збігаються на існуючому тлумаченні цього поняття, тобто розглядають його як: вистежування з метою добування, переслідування і саме добування диких звірів і птахів, а також знаходження в мисливських угіддях із рушницями, собаками, ловчими птахами, капканами й іншим знаряддям полювання.

Ключові слова: незаконне полювання, ознаки злочину, кримінальне правопорушення, вистежування, добування, переслідування.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 13 Конституції України земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони належать українському народу [1]. В Законі України від 13 грудня 2001 року «Про тваринний світ» [2] (ст. 9, 10) зазначено, що кожному громадянину надано право використання тваринного світу, серед різновидів якого мисливство знаходиться на першому місці.

У відповідності до постанови Верховної Ради України від 16 жовтня 1992 року «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки» [3] дослідження у сфері охорони навколишнього природного середовища, серед яких є тваринний світ, посідають провідне місце в реалізації екологічної політики в Україні. Враховуючи положення Закону України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [4], на цьому шляху як головний вектор вирішення проблем кримінальної відповідальності за незаконне полювання в юридичній літературі розглядається, насамперед, поліпшення нормотворчої діяльності та практики застосування чинного законодавства в цій сфері.

Переважна більшість правових вимог, у тому числі й кримінально-правових, кримінально-процесуальних та міжнародно-правових щодо охорони, відтворення, раціонального використання та оздоровлення мисливських звірів і птахів, як складової частини тваринного світу України, знайшли своє відображення в законах України: від 22 лютого 2000 р. «Про мисливське господарство та полювання» зі змінами і доповненнями, внесеними законами України: від 7 лютого 2002 р. № 3053-III, від 15 травня 2003 р. № 762-IV, від 11 липня 2003 р. № 1122-IV, від 20 квітня 2004 р. № 1695-IV [5]; від 13 грудня 2001 р. «Про тваринний світ» [2]; від 7 лютого 2002 р. «Про Червону книгу України» [6]; від 16 червня 1992 р. «Про природно-заповідний фонд України» зі змінами і доповненнями, внесеними законами України: від 5 травня 1993 р. № 3180-XII, від 14 грудня 1999 р. № 1287-XIV, від 11 грудня 2003 р. № 1377-XIV [7]; у постанові Кабінету Міністрів України від 1 червня 1993 р. № 399 «Про розміри компенсації за добування (збирання) та шкоду, заподіяну видам тварин і рослин, занесеним до Червоної книги України» [8]; у наказі Державного комітету лісового господарства України від 16 квітня 1998 р. № 41 «Про затвердження розміру збору за видачу посвідчення

мисливця і контрольної картки обліку добутої дичини та порушення правил полювання» [9]; у наказі Державного комітету лісового господарства України від 27 грудня 2000 р. № 153 «Про затвердження Інструкції про порядок видачі ліцензії на добування мисливських тварин та порядок здійснення полювання на цих тварин» [10]; у наказі Державного комітету лісового господарства України від 8 квітня 2004 р. № 62 «Про проведення полювання в мисливський сезон 2004», № 62 «Про проведення полювання в мисливський сезон 2004/2005 року» [11]; в наказі Державного комітету лісового господарства України від 21 квітня 2003 р. № 76 «Про проведення полювання на диких парнокопитних і хутрових звірів у мисливський сезон 2003/2004 року» [11] та інших.

Незважаючи на певну врегульованість питання щодо відносин, що стосуються мисливських звірів і птахів, багато громадян не дотримуються приписів полювання, які є центральним питанням, де визначається як загальний режим мисливського господарства та тваринного світу, так і порядок здійснення полювання: від моменту виникнення права на полювання, місць, строків, обстановки, способів, засобів, знарядь і видів полювання.

Аналіз основних досліджень та публікацій щодо складових біосфери, біотехнічних заходів, правовий нігілізм, варварське знищення мисливських птахів та звірів призводить до різкого зменшення, а деякі види тваринного світу перебувають під загрозою повного знищення.

Актуальність теми. В юридичній літературі питання кримінальної відповідальності за незаконне полювання приділялась певна увага. Відповідні проблеми досліджували такі вчені, як: В.І. Андрейцев, Ю.С. Богомяков, В.І. Борисов, Т.Д. Бушуєва, С.Б. Гавриш, В.Г. Гончаренко, В.К. Гришук, М.С. Грінберг, П.С. Дагель, С.А. Данилюк, О.О. Дудоров, А.Я. Дубинський, Є.М. Жевлаков, М.Й. Коржанський, А.М. Комісаров, О.М. Костенко, З.Г. Корчева, Т.П. Кудлай, І.П. Лановенко, Б.М. Леонтьєв, Ю.І. Ляпунов, В.К. Матвійчук, М.М. Міхеєнко, А.Й. Міллер, В.Л. Мунтян, П.Т. Некіпелов, В.Д. Пакутін, П.Ф. Повеліцина, О.Я. Светлов, Є.Л. Стрельцов, В.Я. Тацій, С.В. Трофімов, І.А. Тяжкова, В.І. Шакун, Ю.С. Шемшученко, В.А. Широков, С.С. Яценко, М.А. Лапіна, М.В. Краснова, В.Є. Емінов, Ф.А. Лопушанський, О.Л. Дубовік та ін.

Мета статті полягає у з'ясуванні всіх обставин кримінальної відповідальності за незаконне полювання, особливості регламентування проблемних питань незаконного полювання.

Виклад основного матеріалу. В основу поняття «незаконне полювання» мають бути покладені сформульовані законом протиправні дії осіб, дії яких відповідають під ч. 1 ст. 248 КК України. Такі правопорушення правил полювання об'єднані з настанням істотної шкоди як рівнозначні [12], але з їх переліку, що наводиться в Законі України «Про мисливське господарство і полювання» [5], видно, що найменшим ступенем суспільної небезпечності характеризується таке порушення, як полювання без відповідного дозволу, далі полювання в заборонений час, ще більш високий ступінь суспільної небезпечності – полювання в заборонений час, найбільш високий ступінь суспільної небезпечності – полювання забороненими знаряддями і способами.

З'ясування суті та визначення поняття «незаконне полювання», а також наукові розробки з проблеми суспільної небезпечності злочину, передбаченого ст. 248 КК України, обґрунтування кримінальної відповідальності за це діяння, з'ясування суті суспільної небезпечності цього явища мають велике значення для правильної кваліфікації діяння винного та зміцнення законності, відіграють важливу роль у боротьбі з указаними злочинами [12].

У словнику української мови під «полюванням» розуміється: «шукати і переслідувати диких звірів, птахів, риб із метою вбити чи зловити їх» [13]. Крім цього, ставиться знак рівності між поняттям «мисливець» та «полювач» [13]. Слід зазначити, що одним із найперших визначень поняття «полювання» як відшукування або переслідування корисних диких тварин з метою вбити або виймати їх, взагалі з метою вступити у володіння ними, ми знаходимо в історичних документах.

В основному всі погляди, що зустрічаються в юридичній літературі, на поняття «полювання» і його зміст збігаються на існуючому тлумаченні цього поняття, тобто розглядають його як: вистежування з метою добування, переслідування і саме добування диких звірів і птахів, а також знаходження в мисливських угіддях з рушницями, собаками, ловчими птахами, капканами й іншими знаряддями полювання [14].

Деяке уточнення цього поняття вносить Закон України від 22 лютого 2000 р. «Про мисливське господарство та полювання». При цьому використовуються такі поняття, як «мисливство» і «полювання». Так, під «мисливством» мають на увазі вид спеціального використання тваринного світу шляхом добування мисливських тварин, що перебувають у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах у межах мисливських угідь [5]. Цікаво, що під полюванням тут розуміють дії, спрямовані на вистежування, переслідування з метою добування і саме добування (відстріл, відлов) мисливських тварин, що перебувають у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах.

Аналіз нормативних актів, що регулюють полювання, та існуючих визначень приводить до висновку, що ця діяльність може проявлятися нижченаведеним чином і обов'язково мати такі характеристики: 1) як один із видів спеціального використання тваринного світу України (п. 4 Положення, ч. 4 і ч. 11 ст. 1 Закону України від 22 лютого 2000 р. «Про мисливське господарство та полювання») [5]; 2) предметом полювання є мисливські звірі та птахи, що перебувають у стані природної волі, або утримуються у напіввільних умовах, належать до природних ресурсів загальнодержавного значення (ч. 1 ст. 1 Закону); 3) підставою полювання є дозвіл на добування мисливських тварин (посвідчення мисливця, квиток громадської мисливської організації, документ про сплату державного мита, ліцензія, відстрільна картка, дозвіл на право користування мисливською зброєю, щорічна контрольна картка обліку добутої дичини); 4) добування диких звірів і птахів під час полювання проводиться лише в межах мисливських угідь; 5) суб'єктами здійснення полювання можуть бути лише особи, які мають право на полювання (ст. 12, 13 Закону України від 22 лютого 2000 р. «Про мисливське господарство та полювання»); 6) головні елементи полювання – пошук, вистежування, переслідування і добування (відстріл, відлов) диких звірів і птахів; 7) основні дії при полюванні – це відстріл, відлов, вистежування, переслідування, добування; 8) до полювання відноситься (ст. 12 Закону України «Про мисливське господарство та полювання») перебування осіб у межах мисливських угідь, у тому числі на польових і лісових дорогах (крім доріг загального користування) при наявності: а) стрілецької зброї (в тому числі лука, арбалета) або капкана та інших знарядь добування диких звірів і птахів; б) мисливського собаки або ловчого звіра чи птаха; в) продукції полювання; г) будь-якої зібраної розчохленої стрілецької зброї (в тому числі лука, арбалета) [5].

На підставі викладеного, під «полюванням» слід розуміти вид спеціального користування тваринним світом, який характеризується пошуком, вистежуванням з метою добування, лову, розселення, використання в зоопарках, а також переслідуванням і самим добуванням диких звірів

і птахів, які знаходяться у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах, особою, яка має право на полювання (до останнього прирівнюється перебування в мисливських угіддях з рушницями, мисливськими собаками, ловчими птахами, капканами й іншими знаряддями полювання, а також мисливською вогнепальною зброєю, продукцією полювання).

Проте таке визначення має певні неточності, які суперечать чинному законодавству. Розглянемо загальні положення Закону від 22.02.2000 р. Отже, із зазначеного вище слід вказати на те, що до державного мисливського фонду відносяться мисливські тварини, що перебувають у стані природної волі, а також утримуються в напіввільних умовах або у неволі в межах угідь державних мисливських господарств. Під мисливським господарством слід розуміти галузь – сферу суспільного виробництва, основними завданнями якої є охорона, використання та відтворення мисливських тварин, надання послуг мисливцям щодо здійснення полювання, розвитку мисливського спорту та мисливського собаководства [5]. Натомість, під «мисливськими трофеями» необхідно розуміти відповідним чином оброблені частини мисливських тварин (шкіри, роги, черепи, ікла тощо), здобуті шляхом полювання, які використовують у наукових, естетичних, культурних та освітніх цілях.

Мисливські угіддя – ділянки суші та водного простору, на яких перебувають мисливські тварини, і які можуть бути використані для ведення мисливського господарства. Продукція полювання – добути шляхом полювання туші мисливських тварин, їх частини (м'ясо, субпродукти, шкіри, роги, черепи, ікла тощо), а також відловлені живі мисливські тварини. Утримання мисливських тварин у напіввільних умовах – утримання набутих у встановленому порядку мисливських тварин у штучно створених умовах, в яких вони живляться переважно природними кормами, але не мають можливості вільно переміщуватися за межі штучно ізолюваної ділянки мисливського угіддя. Утримання мисливських тварин у неволі – це утримання мисливських тварин у відповідних спорудах, де вони не мають можливості живитися природними кормами та самостійно виходити за межі таких споруд [14].

Грунтуючись на доведеному, під «полюванням» необхідно розуміти вид спеціального користування тваринним світом, який характеризується пошуком, вистежуванням з метою добування, лову, розселення, використання в зоопарках, а також переслідуванням і самим добуванням мисливських звірів і птахів, які перебувають у стані природної волі, в межах мисливських угідь або утримуються у напіввільних умовах – штучно створених, у яких вони живляться переважно природними кормами, але не мають можливості вільно переміщуватися за межі штучно ізолюваної ділянки мисливського угіддя або у неволі в межах угідь державного мисливського господарства, у відповідних спорудах, де вони не мають можливості живитися природними кормами та самостійно виходити за межі таких споруд (до останнього прирівнюється перебування в мисливських угіддях з рушницями, мисливськими собаками, ловчими птахами, капканами й іншими знаряддями полювання, а також з продукцією полювання та мисливськими трофеями).

Після визначення терміну «полювання» можна перейти до дослідження поняття «незаконне полювання».

Правила полювання і самі заборони щодо здійснення полювання слід шукати в Законі України від 22 лютого 2000 р. «Про мисливське господарство та полювання» [5]. У цьому законі є такі заборони:

1) полювання без належного на те дозволу, а саме: без документів, визначених ст. 14 цього закону; полювання

на тварин, які не зазначені у дозволах на добування мисливських тварин або понад встановлені у цих дозволах обсяги; 2) полювання в заборонених для цього місцях, а саме: на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду, де це заборонено відповідно до положень про них; на відтворювальних ділянках; у межах населених пунктів за винятком випадків, передбачених рішенням Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських рад; в угіддях, не зазначених у дозволі; на відстані ближче ніж 200 м від будівель населеного пункту та окремо розташованих будівель, де можливе перебування людей; 3) полювання в заборонений час, а саме: у недозволені для полювання строки на відповідні види тварин, у темний період доби (пізніше години після заходу сонця і раніше години до його сходу); 4) полювання із застосуванням або використанням заборонених знарядь та забороненими способами, а саме: клеїв, петель, підрізів, закотів, гачків, самострілів, ловчих ям; отруйних та анестезуючих принад; живих, сліпих чи знівечених тварин як принади; звуковідтворювальних приладів та пристроїв; електричного обладнання для добування тварин; штучних світлових джерел, приладів та пристроїв для підсвічування місцевості, у тому числі приладів нічного бачення; дзеркал та інших пристроїв, що осліплюють тварин; вибухових речовин; з під'їзду на автотранспорті, а також на плавучих засобах із працюючим двигуном; літаків, вертольотів; не мисливської (у тому числі військової) вогнепальної, пневматичної та іншої стрілецької зброї, а також нарізних вкладок, напівавтоматичної або автоматичної зброї з магазинами більш як на два патрони; руйнування жител тварин, бобрових загат, гнізд птахів; газу та диму; zalivanja нір звірів; а також: на тварин, які зазнають лиха (переправляються водою або по льоду, рятуються від пожежі тощо); на пернату дичину з нарізною вогнепальною зброєю; на хутових звірів (крім вовка та ведмеда) з нарізною вогнепальною зброєю калібром більше як 5,6 мм; на копитних тварин та ведмеда з використанням малокаліберної гвинтівки під патрон кільцевого запалювання або набоїв, споряджених картечкою чи шротом; полювання з мисливськими собаками, ловчими звірами і птахами без наявності на них паспорта з допуском до полювання; 5) транспортування або перенесення добутих тварин чи їх частин без відмітки цього факту в дозволі на їх добування; 6) допускання собак у мисливські угіддя без нагляду; 7) полювання з порушенням установленого для певної території (регіону, мисливського господарства, обходу тощо) порядку здійснення полювання; 8) полювання на заборонених для добування тварин; 9) збирання яєць птахів, загиблих тварин або їх частин, нищення або псування штучних гніздищ, солонців, годівниць для звірів і птахів, посівів кормових рослин, мисливських вишок, вказівних знаків, відповідних вивісок та інших атрибутів мисливського господарства.

Крім того, зазначається, що дії в п. п. 1–8 ст. 20 Закону відносяться до незаконного полювання. Проте не всі з перерахованих пунктів ст. 20 цього Закону незаконного полювання можуть передбачати злочинні дії. Щодо незаконного полювання, яке завдало значної шкоди (ч. 1 ст. 248 КК), можна віднести: п. 1 ст. 20 Закону; п. 2 ст. 20 Закону (за винятком територій і об'єктів природно-заповідного фонду, оскільки такі дії вже криміналізовані самостійно); п. 3 ст. 20 закону; п. 4 ст. 20 Закону (за винятком літаків і вертольотів, що становлять ознаку злочину самостійно); п. 6 ст. 20 Закону; п. 7 ст. 20 Закону; п. 8 ст. 20 Закону. Всі ці дії, способи, знаряддя, місце, час, які нами перераховані як незаконне полювання, можуть бути злочинами тільки під час заподіяння значної шкоди.

Враховуючи вищезазначене, об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочину, передбаченого ст. 248 КК України,

під незаконним полюванням, що підлягає покаранню, слід розуміти умисні пошук, вистежування з метою добування, лову, розселення, використання в зоопарках, переслідування й саме добування диких звірів і птахів, які знаходяться в стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах або в неволі особою, яка не має на це дозволу (до незаконного полювання, що підлягає покаранню, прирівнюється і перебування в заповідниках або на інших територіях і об'єктах природно-заповідного фонду, або знаходження службових осіб із використанням свого службового становища, або знаходження їх за попередньою змовою групою осіб із рушницями, собаками, ловчими птахами, капканами й іншими знаряддями полювання, а також мисливською зброєю в зібраному вигляді поза дорогами загального користування або із продукцією, добутою під час полювання, та для дій, передбачених ознакою «порушення правил полювання, що завдало істотної шкоди – перебування в мисливських угіддях або поза дорогами загального користування для цих угідь із продукцією, добутою під час полювання в заборонених для цього місцях, в заборонений час, забороненими знаряддями, засобами і способами, з порушенням встановленого порядку для певної території, полювання на заборонених для добування тварин, що спричинило істотну шкоду чи вчинено в заповідниках або на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або полювання на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України, або якщо такі дії вчинені службовою особою з використанням службового становища, або за попередньою змовою групою осіб, або способом масового знищення звірів, птахів чи інших видів тваринного світу, або з використанням транспортних засобів, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений ст. 248 КК, вчинено суб'єктом злочину [12].

Висновки. Отже, важливою складовою кримінальної відповідальності, передбаченою ст. 248 КК України, є суспільна небезпечність, що є найбільш суттєвою ознакою цього злочину.

Адже дійсно небезпечними для такої системи як біосфера, складовою якої є тваринний світ, є такі зміни у її звичайному природному функціонуванні, що призводять до протиправного знищення цієї складової, чим порушують умови її існування, утворюють загрозу існування суспільних відносин, які забезпечують охорону, раціональне використання, відтворення та оздоровлення мисливських звірів і птахів.

Таким чином, головною властивістю цього злочину, його негативом є руйнування зазначених суспільних

відносин і завдання їм фізичної, майнової чи іншої істотної шкоди та порушення природної рівноваги.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.
2. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 2. – Ст. 47.
3. Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки: постанова Верховної Ради України від 16 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992 с. – № 45. – Ст. 620.
4. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства Європейського Союзу: Закон України // офіційне видання. – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2004. – 28 с.
5. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лютого 2000 р. // Голос України. – 2000. – 28 березня // Офіційний вісник України. – 2000. – № 12. – Ст. 442.
6. Про Червону книгу України: Закон України від 7 лютого 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 10. – Ст. 462.
7. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 р. // Відомості ВРУ. – 1992. – № 34. – Ст. 502.
8. Про розміри компенсації за добування (збір) і шкоду, завдану видам тварин і рослин, занесеним у Червону книгу України: постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 1993 р. – № 339 // Збірник постанов Кабінету Міністрів України. – 1993. – № 11. – Ст. 226. – 1996. – № 13. – Ст. 361.
9. Про затвердження розміру збору за видачу посвідчення мисливця і контрольної картки обліку добутої дичини та порушення правил полювання: наказ Державного комітету лісового господарства України від 16 квітня 1998 р. – № 41 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 17. – Ст. 644. – 241 с.
10. Про затвердження Інструкції про порядок видачі ліцензії на добування мисливських тварин та порядок здійснення полювання на цих тварин: наказ Державного комітету лісового господарства України від 27 грудня 2000 р. № 153 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 11. – Ст. 479. – С. 269–273.
11. Про проведення полювання в мисливській сезон 2004/2005 року: наказ Державного комітету лісового господарства України від 8 квітня 2004 р. – № 16 // Офіційний вісник України. – 2004 р. – № 16. – Ст. 1130.
12. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
13. Словник української мови. – Т. 4. – К.: Наукова думка, 1976. – 724 с.
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. / Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.